

Ks. MACIEJ BASIUK
Uniwersytet Śląski w Katowicach
Wydział Teologiczny

**„UWIERZYŁ BOGU I TO MU POCZYTANO
ZA SPRAWIEDLIWOŚĆ” (GA 3,6).
DROGA WIARY ABRAHAMA W TRADYCJI BIBLIJNEJ**

“BELIEVED GOD, AND IT WAS RECKONED TO HIM
AS RIGHTEOUSNESS” (GAL 3:6).

ABRAHAM’S WAY OF FAITH IN THE BIBLICAL TRADITION

ABSTRACT

Wiara Abrahama opierała się na bliskiej, osobowej relacji z Bogiem. Wyraźnie widoczne jest to w scenach opisujących objawianie się Wszchemogącego, gdy wydaje On patriarsze nakazy lub składa obietnice. Często te dwa wymiary są sprzężone w czasie i następują po sobie. Odpowiedzią Abrahama na Boże polecenia są konkretne czyny, jednak – co warto podkreślić – nie wykonuje ich bezrefleksyjnie, ale zadaje pytania i wchodzi z Bogiem w dialog, mając odwagę wyrażać swoje wątpliwości.

Abraham’s faith was based on the close and personal relationship with God. The Bible describes it especially in the scenes of God’s revelation to the patriarch. During this events God gives him orders or promises. These two dimensions are often linked and follow one another. Abraham’s deeds are his response to God’s words. It is worth mentioning that Abraham does not act without a reflection but he asks questions, enters into dialogue with God and has the courage to express his own doubts.

Cytat z Listu do Galatów, będący tytułem tego opracowania, jest centralną myślą nauczania Świętego Pawła o usprawiedliwieniu¹. Odpierając argumenty przeciwników, którzy akcentowali zasadniczą rolę przestrzegania przepisów Tory, Apostoł Narodów na przykładzie Abrahama² podkreśla znaczenie wiary.

¹ Relacja pomiędzy Abrahamem a nauką św. Pawła o usprawiedliwieniu została szczegółowo ukazana w artykule Andrzeja S. Jasińskiego: A.S. Jasiński, *Postać Abrahama a nauka o usprawiedliwieniu w Liście do Galatów*, Scriptura Sacra 4 (2000), s. 85-98. Również Piotr R. Gryziec wskazuje na szczególną rolę, jaką w nauczaniu Apostoła Narodów odegrała postać patriarchy w kontekście nauczania dotyczącego usprawiedliwienia z wiary. Zob. P.R. Gryziec, *Potomek i potomstwo Abrahama. Koncepcja osobowości zbiorowej w ujęciu św. Pawła w Ga 3,6-29*, W nurcie franciszkańskim 15 (2006), s. 37-44.

² W niniejszym opracowaniu imię patriarchy będzie używane w następujących formach: Abram – we wszystkich miejscach odnoszących się wyraźnie do wydarzeń opisanych w Rdz 11,26 – 17,3 oraz Abraham – w pozostałych przypadkach.

Człowiek nie jest w stanie osiągnąć niczego o własnych siłach, wszystko tak naprawdę jest darem Boga, który domaga się od człowieka zaufania przejawiającego się w wierze, że Wszechmogący jest wierny swoim obietnicom. Taką właśnie postawą wyróżniał się Abraham, o czym świadczą liczne teksty staro- i nowotestamentalne, ukazujące go jako wzór do naśladowania³.

Dla lepszego zrozumienia, na czym polega wyjątkowość tego patriarchy, zostanie poddana analizie historia jego życia w kontekście elementów związanych z rozwojem wiary. Pierwszym etapem będzie próba rekonstrukcji sytuacji życiowej Abrahama na podstawie danych zawartych w Biblii oraz w literaturze apokryficznej, ponieważ nie można w pełni zrozumieć motywów kierujących postępowaniem jakiejś osoby, jeśli nie zna się środowiska rodzinnego, z jakiego się ona wywodzi. Następnie ukazane zostaną wydarzenia z życia patriarchy od wezwania, które Bóg skierował do niego w Charanie (por. Rdz 12,1-3), poprzez kolejne doświadczenia dotyczące jego wiary, aż do punktu kulminacyjnego: Bożego wezwania do złożenia w ofierze Izaaka (zob. Rdz 22,1-19). W ten sposób zostanie osiągnięty cel tego opracowania, którym jest ukazanie, na ile wiara w życiu patriarchy stanowiła pewien element stały, a na ile ulegała ona przemianie – rozwojowi.

Sitz im Leben

Sytuacja panująca w rodzinie Abrama wydaje się wyraźnie wskazywać na brak w niej Bożego błogosławieństwa. Jego brat, Haran, umiera jeszcze za życia swojego ojca Teracha (por. Rdz 11,28), a przecież długowieczność była od zawsze wyrazem Bożej łaskawości. Również fakt niepłodności żony patriarchy (zob. Rdz 11,30) w czasach jemu współczesnych był oznaką opuszczenia, jeżeli nawet nie przekleństwa, ze strony Dawcy Życia. Ostatnim elementem wskazującym na trudności panujące w tej rodzinie jest decyzja o wyruszeniu do Kannanu. Co prawda Biblia nie mówi nic o motywach kierujących Terachem, ale można przypuszczać, że dzieje się to pod wpływem jakichś okoliczności zewnętrznych.

Badania archeologiczne ukazują ogromną przepaść dotyczącą rozwoju cywilizacyjnego pomiędzy Palestyną a Mezopotamią⁴. Co więcej, nawet w samej

³ Oczywiście patriarcha nie jest jedyną postacią w Starym Testamencie, która żyła w bliskości z Bogiem i którą On obdarzał życzliwością. W tym kontekście cenne może być stanowisko George'a W. Coasta, który traktuje Abrama i historię jego życia jako dziesiąte pokolenie w genealogii Sema. Jego zdaniem, jest to nawiązanie do historii Noego, który z kolei jest dziesiątym pokoleniem, licząc od Adama. Takie ujęcie pozwala bardzo mocno zakorzenić historię życia patriarchy w planach Bożych oraz wskazuje na ważną rolę, jaką będzie miał do spełnienia. Za czasów Noego Bóg zawarł przymierze z ludźmi i dokonał jakby nowego stworzenia. Życie Abrahama przyniesie nowy sposób relacji człowieka z Bogiem – bardziej bezpośredni. Zob. G.W.Coast, *Genesis with an Introduction to Narrative Literature*, Grand Rapids 1987, s. 103-105.

⁴ Alfred J. Hoerth wskazuje na różnice, jakie występowały pomiędzy tymi regionami, których przyczyną było m.in. ukształtowanie terenu. Zob. A.J. Hoerth, *Archaeology and the Old Testament*, Grand Rapids 1998, s. 80-81. Natomiast Wayne T. Pitard poza wskazaniem różnic zwraca uwagę na ważne osiągnięcie mieszkańców Kanaanu z tej epoki, czyli „wynalezienie” pisma alfabetycznego, które stanie się podstawą późniejszego alfabetu fenickiego. Zob. W.T. Pitard, *Before Israel. Syria-Palestine in the Bronze Age*, w: *The Oxford History of the Biblical World*, red. M.D. Coogan,

Mezopotamii były dostrzegalne różnice i na pewno Ur zaliczało się do najbardziej rozwiniętych miast⁵. Naturalnym jest działanie człowieka zmierzające do poprawienia swojej sytuacji bytowej, dlatego za decyzją Teracha musi kryć się jakiś czynnik silnie motywujący, skoro wybiera większy trud i, przynajmniej na początku, pogorszenie swojego losu.

Na podstawie tekstów biblijnych można przypuszczać, że motywy działania ojca Abrama mają podłoże religijne. Z Księgi Jozuego dowiadujemy się, że byli oni wyznawcami bogów cudzych (zob. Joz 24,2), a z Księgi Judyty, że „nie chcieli iść za bogami swoich przodków, którzy mieszkali w ziemi chaldejskiej” (Jdt 5,7). Istniejącą rozbieżność pomiędzy tymi informacjami biblijnymi dobrze tłumaczy apokryficzna Księga Jubileuszów, wprowadzająca rozróżnienie pomiędzy Abramem a jego ojcem i braćmi. Abram od najmłodszych swoich lat odrzucał wiarę w bożki i zaczął wierzyć w Stworzyciela, do czego starał się bezskutecznie przekonać swoich bliskich (zob. Jub 11,16-17; 12,1-8). Gdy na rozkaz Boga dokonuje spalania wszystkich bożków, razem z krewnymi musi się ratować ucieczką z Ur (zob. Jub 12,12-15)⁶.

Na związek rodziny Teracha z Ur i panującym tam kultem bóstwa księżycowego Sin wskazują również posiadane przez nich imiona. Terach może oznaczać „Têr jest bratem (opiekunem)”, gdzie têt jest dialektycznym wariantem słowa oznaczającego księżyc; Saraj (Sara) to „księżniczka”, a jednocześnie jest to imię własne bogini Ningal (partnerka boga Sin) przetłumaczone na język akkadyjski; Milka jest z kolei imieniem córki tego bóstwa; Laban znaczy „biały”, co było poetycką nazwą księżycy⁷. Kult boga Sin może stanowić powód, dla którego Terach zakończył swoją wędrówkę w Charanie, a nie podążył zgodnie z początkowym planem do Kanaanu. Dane archeologiczne wskazują, że panteon bóstw w tym mieście był zbliżony do tego, jaki istniał w Ur, a jednocześnie znajdowało się ono na tyle daleko, że nie groziła mu zemsta ze strony mieszkańców jego rodzinnej miejscowości, w której miał być kapłanem (zob. Jub 12,6-7).

New York 1998, s. 41-42. Sama Biblia wskazuje również na różnice pomiędzy potomkami Teracha a mieszkańcami Kanaanu. Znamienne w tej kwestii są słowa Rebeki skierowane do Izaaka na temat żon ich syna, Ezawa: „Sprzykrzyło mi się życie z tymi Chetytkami. Jeżeli jeszcze Jakub weźmie sobie za żonę Chetytkę, czyli jedną z tych kobiet, które są w tym kraju, to już nie będę miała po co żyć!” (Rdz 27,46). Rebeka, której ziemią rodzinną była Mezopotamia, nie potrafiła znaleźć płaszczyzny porozumienia ze swoimi synowymi pochodzącymi z Kanaanu ze względu na różnice kulturowe, jakie panowały między tymi regionami, co oczywiście nie musi, ale może wskazywać na wyższy rozwój cywilizacji mezopotamskiej.

⁵ L.F. DeVries, *Cities of the Biblical World*, Peabody 1997, s. 38-42.

⁶ W podobny sposób tę kwestię ukazuje Apokalipsa Abrahama, w której rozbieżność w postawie wobec obcych bóstw, jaką przejawiają Abraham i jego bliscy, jest jeszcze mocniej skonstrastowana. Wszelkie działania patriarchy objawiające nieprawdziwość bóstw, w jakie wierzą jego ojciec i bracia, nie przynosiły żadnych efektów i dlatego usłyszał on następujące polecenie: „Odejdź od swego ojca Tarego, wyjdź z twego domu, abyś i ty nie zginął w grzechach domu twojego ojca” (ApAbr 8,4). Natychmiast po jego wyjściu spadł ogień z nieba na jego rodzinny dom i zupełnie go zniszczył (por. ApAbr 8,5).

⁷ V.P. Hamilton, *The Book of Genesis. Chapters 1-17*, Grand Rapids 1990, s. 363.

Wezwanie i obietnica

Samodzielna historia życia Abrama, a więc także ukazywanie rozwoju jego wiary rozpoczyna się od Bożych słów skierowanych do niego w Charanie (zob. Rdz 12,1-3). Boże wezwanie oraz reakcja patriarchy są kluczowe dla wszystkich wydarzeń, które następują później. Można się w nich nawet dopatrywać antycypacji przymierza, jakie Bóg zawarł z Abramem (zob. Rdz 15).

Pierwsze wezwanie, jakie kieruje Bóg do patriarchy, ma formę monologu. Odpowiedzią jest wyruszenie przez Abrama z Charanu. Słowa Wszechmogącego mają na początku kształt nakazu, by następnie przejść w obietnicę⁸. Obie formy pozostawiają jednak pełną wolność patriarsze – w żaden sposób nie przymuszają go do podjęcia decyzji. Pomimo że Boże wezwanie ma gramatycznie formę nakazu, to jest ono bardziej zaproszeniem, propozycją, jaka jest składana człowiekowi. Taki odbiór tych słów pogłębia fakt, że Bóg, wzywając Abrama do wyruszenia z Charanu, w potrójny sposób ukazuje, jakie to będzie miało dla niego konsekwencje, czyli co będzie musiał opuścić. Na pierwszym miejscu zostaje wymieniona ziemia rodzinna (hebr. *mēʿaršəḵā* – dosłownie „z ziemi twojej”). Sformułowanie to rodzi problem, ponieważ według danych biblijnych Abram pochodzi z Ur, zatem Charan nie jest jego rodzinnym miastem. Można jednak przypuszczać, że spędził już tam wystarczająco dużo czasu i zdążył się zadomowić – ziemią rodzinną w pewnym sensie zawsze staje się ten obszar, na którym jakaś rodzina przebywa⁹.

Kolejne dwa elementy *mimmôladtəḵā* (dosł. „spośród krewnych twoich”) oraz *mibbêt ʿābīḵā* (dosł. „z domu ojca twojego”) uszczegółowiają, kogo i co powinien opuścić Abram. Jest to wezwanie do zupełnego zaufania Bogu. Normalną sprawą w realiach tamtych czasów było oparcie, jakie człowiek znajdował w swoich krewnych – im liczniejsza była rodzina, tym większą stanowiła siłę. Z kolei dom rodzinny w każdej epoce był miejscem, gdzie można było czuć się bezpiecznym. Bóg, żądając rezygnacji z tej formy zabezpieczenia, stawia siebie w miejsce najbliższych, a więc zaprasza do bardzo osobistej więzi. Oczekuje On, że Abram wybierze Go jako swojego opiekuna, jako kogoś, kto jest stale obecny obok – w kim można pokładać nadzieję w każdej sytuacji.

Nakaz pozbycia się wszelkich elementów asekuracji i wyruszenia w drogę kończy się ukazaniem celu wędrówki w bardzo specyficzny sposób, ponieważ Bóg nie nazywa miejsca docelowego, ale obiecuje, że w odpowiednim momencie je wskaże. Tak więc w rzeczywistości Abram zostaje wezwany do wyruszenia przed siebie w nieznaną. Co więcej, nie pada w tym miejscu obietnica otrzymania ziemi,

⁸ Szczegółową analizę struktury literackiej Rdz 12,1-3 przedstawia Janusz Lemański. Por. J. Lemański, *Abraham – początek nowej wspólnoty (Rdz 12,1-4a)*, *Verbum Vitae* 6 (2004), s. 22-23.

⁹ Abraham posyła sługę po żonę dla Izaaka do Aram-Naharim, a więc w okolice Charanu (zob. Rdz 24). Również Jakub udaje się do tej krainy w poszukiwaniu małżonki dla siebie (zob. Rdz 28,1 i n.). W obu przypadkach chodzi o kobiety pochodzące z rodzinnych stron, co potwierdza, że Charan dla rodu Teracha stał się miejscem pochodzenia.

będącej celem wędrówki na własność. Z taką mamy do czynienia, dopiero gdy Abram przybywa do Kanaanu (zob. Rdz 12,7).

Obietnica, jaką składa Bóg, zawiera siedem elementów, co jest częstym zabiegami na kartach Starego Testamentu ze względu na symbolikę liczby siedem, która oznacza pełnię¹⁰. Pierwszym jest zapowiedź uczynienia Abrama wielkim narodem. Kontrastuje ona bardzo mocno z zaakcentowanym wcześniej brakiem potomstwa, a wręcz niemożnością jego posiadania (zob. Rdz 11,30). W tym kontekście drugi element, czyli obietnica błogosławieństwa, nie jest niczym dziwnym, ponieważ już samo bycie wielkim narodem jest jego wyrazem. Również zapowiedź uczynienia sławnym imienia Abrama wyraźnie wiąże się z posiadaniem potomstwa. W myśleniu ówczesnych ludzi dziecko płci męskiej było znakiem Bożego błogosławieństwa, gwarantowało spokojną starość, jak również przetrwanie rodu i sławy ojca¹¹.

Kolejne cztery elementy Bożej obietnicy koncentrują się na kwestii błogosławieństwa, rozwijając ją. Po pierwsze, zostaje powiedziane, że Abram stanie się błogosławieństwem. To zdanie stoi w centrum Bożych obietnic i rozdziela je. Pierwsze trzy obietnice wyraźnie odnoszą się do patriarchy – miały mu przynieść konkretne profity. Z kolei trzy ostatnie odnoszą się do relacji, jakie mogą wystąpić pomiędzy Abramem i innymi ludźmi, czyli życzliwości, niechęci i obojętności. Ukazują one, w jaki sposób Bóg będzie na nie reagował (zob. Rdz 12,3). Abram nie ma być tylko odbiorcą dobra ze strony Boga, ma on być także tym, przez którego odpowiednio Boże łaski albo Jego kara zostaną przekazane dalej¹².

Odpowiedzią Abrama na Boże wezwanie jest opuszczenie Charanu i wyruszenie w drogę w nieznaną. Patriarcha w ten sposób przyjął propozycję Wszchemogącego. W duchu wiary w sposób radykalny i całkowity powierzył swoją przyszłość Bożemu prowadzeniu.

Wiara realizowana

Wiara Abrama jest nieustannym dialogiem z Bogiem. Patriarcha w różnych sytuacjach uczy się, jak powinien postępować. W jego życiu są momenty, kiedy w pełni potrafi zaufać Bożemu prowadzeniu, ale są też takie, w których spotykamy się w jego postawie ze sceptycyzmem i wątpliwej jakości pomysłami na przetrwanie. Najbardziej jaskrawymi sytuacjami, w których wiara Abrama okazała się słaba, są wydarzenia związane z pobytem w Egipcie (zob. Rdz 12,10-20) i w Gerarze (zob. Rdz 20). W obu przypadkach, lękając się o swoje życie, nakazywał żonie

¹⁰ V.P. Hamilton, *The Book of Genesis...*, s. 371.

¹¹ O takiej roli potomstwa może świadczyć prawo lewiratu, którego celem było zachowanie w Izraelu imienia zmarłego (por. Pwt 25,5-6).

¹² Obecna w tym miejsca forma trybu rozkazującego (z poprzedzającym ją waw) wehəyēh (i bądź) stoi w łączności z pojawiającym się na początku tego tekstu nakazem leğ (wyjdz). Taka konstrukcja wskazuje, że drugie polecenie jest aktualne dopiero po spełnieniu pierwszego, czyli jeśli Abram pozostałby w Charanie, nie stałby się błogosławieństwem, jeśli jednak z niego wyjdzie, stanie się ono rzeczywistością. Zob. V.P. Hamilton, *The Book of Genesis...*, s. 373.

nazywać się bratem. Nie zmuszał jej co prawda do kłamstwa, bo faktycznie byli przybranym rodzeństwem, ale wyraźnie wprowadzał w błąd inne osoby. Obawy patriarchy nie były bezpodstawne, ponieważ obaj, faraon i król Abimelek, biorą jego żonę na swój dwór. Jednak w obu tych sytuacjach Bóg przychodzi z pomocą, co jest wyrazem Jego wierności złożonej obietnicy.

Wydarzeniem, które ukazuje w sposób pozytywny wiarę Abrama, jest scena opisana w 15. rozdziale Księgi Rodzaju¹³. Bóg objawił się patriarsze, zapewniając o swojej opiece i obiecując nagrodę. Słowa Wszechmogącego spotykają się ze sceptycyzmem i wyrzutem patriarchy płynącym z braku potomstwa, jednocześnie informuje on, w jaki sposób planuje ten problem rozwiązać – chce, zgodnie z ówczesnym zwyczajem, usynowić jednego ze sług¹⁴. Bóg reaguje natychmiast, mówiąc: „Nie ten będzie po tobie dziedziczył, ale ten, który wyjdzie z twego łona” (Rdz 15,4). Dowodem potwierdzającym Jego słowa mają być gwiazdy i próba ich policzenia. Konkret potęgi dzieła stworzenia ma być gwarancją spełnienia się obietnicy. W kontekście tego połączenia widzialnego z niewidzialnym, realności terażniejszości z możliwościami przyszłości zostaje uczyniony najważniejszy komentarz odnoszący się do wiary patriarchy: „Abram uwierzył i Pan poczytał mu to za zasługę” (Rdz 15,6). Zaufanie jest bezwarunkowe i zupełne, wcześniejsze wątpliwości nie mają już miejsca. Biorąc pod uwagę niestosowanie w języku hebrajskim pojęć abstrakcyjnych, stwierdzenie, że „Abram uwierzył”, będzie oznaczało jakąś czynność zewnętrzną. Najprawdopodobniej były to wypowiedziane przez patriarchę słowa, co stanowiłoby przeciwagę dla jego wcześniejszych postaw, w których wykazał się brakiem zaufania do Boga.

Dalsza historia pokazuje, że pomimo tej deklaracji zaufania Bożej obietnicy Abram ponownie próbuje własnymi siłami rozwiązać kwestię posiadania potomstwa. Za radą swojej żony współżyje z jej niewolnicą, aby w ten sposób mogli stać się rodzicami (zob. Rdz 16,2 i n.). Zwyczaj ten istniał w starożytności¹⁵, a nawet w Biblii pojawia się ponownie w historii Jakuba (zob. Rdz 30,3 i n.). W takiej sytuacji pani przyjmowała jako swoje dziecko urodzone przez jej niewolnicę.

Potrzebna była jeszcze jedna interwencja Boga, żeby patriarcha zrozumiał, że wypełnienie obietnicy potomstwa dokona się w inny sposób. Mianowicie, że to jego prawowierna małżonka będzie matką jego syna. Wszechmogący, objawiając się Abramowi, wzywa go do zachowania postawy wierności i nieskazitelności oraz składa obietnicę zawarcia z nim przymierza, którego znakiem będzie

¹³ Według J. Lemańskiego, wydarzenia opisane w tym rozdziale mają mieć charakter punktu zwrotnego w wierze Abrahama. Zob. J. Lemański, *Dlaczego Abraham uwierzył Bogu (Rdz 15,6)?*, *Verbum Vitae* 4 (2004), s. 27-34.

¹⁴ Tego typu sytuacje można znaleźć w różnych starożytnych tekstach, np. w tych pochodzących z Nuzi. W każdym przypadku bezdzietna para adoptuje syna (często był nim jeden z niewolników), którego obowiązkiem była troska o nich do końca ich życia oraz urządzenie im pogrzebu. W zamian adoptowany syn otrzymywał po ich śmierci należący do nich majątek. Por. V.P. Hamilton, *The Book of Genesis...*, s. 420.

¹⁵ Victor P. Hamilton na potwierdzenie istnienia tej praktyki przytacza fragmenty z Kodeksu Hammurabiego, tekstów z Nuzi, staroasyryjskich kontraktów małżeńskich oraz tekstu neoasyryjskiego. Zob. tamże, s. 444.

obrzezanie (zob. Rdz 17,1 i n.). Przymierze, jakie oferuje Bóg, jest Jego zobowiązaniem do otaczania błogosławieństwem Abrahama i jego potomstwa. Do zaistnienia tego przymierza nie jest konieczna wiara ze strony człowieka, ponieważ to Wszechmogący jest jego sprawcą. Natomiast wiara jest niezbędną, jeżeli ludzie chcą mieć udział w przymierzu i doświadczać Bożej opieki. Jednym z owoców wierności Abrahama wyrażonej w akcie obrzezania są późniejsze narodziny Izaaka – syna obietnicy. Przez swoją wiarę i płynące z niej czyny patriarcha umożliwił Bogu spełnienie danego słowa.

Punkt kulminacyjny wiary Abrahama

Po oddaleniu Izmaela, które dokonało się za przyczyną Sary i przyzwoleniem Boga (zob. Rdz 21,9-12), Izaak stał się dla Abrahama całym życiem, jego majątkiem, jego przyszłością – najcenniejszą rzeczą, jaką posiadał i jedyną, na której stratę nie mógł sobie pozwolić. I właśnie w takim kontekście należy rozważać opowiadanie o ofierze z syna, którą miał złożyć patriarcha. Jest ono w całości poświęcone tematowi wiary – Bóg poddaje swojego sługę próbie, aby zobaczyć, czy jest mu zupełnie posłuszny¹⁶. Podobnie jak w scenie rozpoczynającej drogę wiary Abrahama Wszechmogący ponownie stopniowo uszczegóławia przedmiot ofiary¹⁷. Również reakcja patriarchy przypomina tę z 12. rozdziału – bez żadnej dyskusji wstaje rano i wyrusza w drogę, aby wypełnić Boży nakaz¹⁸. W postawie Abrahama widać determinację, która jest wyrazem pełnego zaufania, dlatego później autor Listu do Hebrajczyków napisze: „Przez wiarę Abraham, wystawiony na próbę, ofiarował Izaaka, i to jedynego syna składał na ofiarę, on, który otrzymał obietnicę, któremu powiedziane było: Z Izaaka będzie dla ciebie potomstwo. Pomyślał bowiem, iż Bóg mocen wskrzesić także umarłych, i dlatego odzyskał go, jako podobieństwo śmierci i zmartwychwstania Chrystusa” (Hbr 11,17-19).

Gdy Abraham pokazał, że jest w stanie spełnić tę ofiarę, nie zgłaszając żadnego sprzeciwu, nie tylko ocalał dziecko, ale stworzył także szansę na kontynuowanie wypełniania się złożonych mu obietnic¹⁹. Wdzięczna akceptacja darmo

¹⁶ Abraham jest jedyną postacią, którą Bóg poddaje próbie jako jednostkę. W innych przypadkach podmiotem Bożego działania jest zbiorowość (zob. Wj 15,25; 16,4; 20,20; Pwt 8,2,16). Por. G.J. Wenham, *Genesis 16-50...*, s. 103.

¹⁷ Szczegółową analizę tego zabiegu można znaleźć w następującym tekście: M. Basiuk, *Abraham wzorem ojca, w: Więcej szczęścia jest w dawaniu aniżeli w braniu. Księga pamiątkowa dla Księdza Profesora Waldemara Chrostowskiego w 60. rocznicę urodzin*, red. B. Strzałkowska, Warszawa 2011, t. 2, s. 626-627.

¹⁸ Zdzisław Pawłowski określił znajdujący się w tym miejscu opis następująco: „maksymalna oszczędność słów, lakoniczność sformułowań i reporterski, beznamiętny styl narratora, cechujący sprawozdanie z wykonania polecenia”. Zob. Z. Pawłowski, *Próba Abrahama. Lektura narracyjna Rdz 22*, *Biblica et Patristica Thoruniensia* 4 (2011), s. 48.

¹⁹ Wydarzenia, które dokonały się na górze Moria, można również rozpatrywać w kluczu przejścia się dróg ojca i syna – wyraz osiągnięcia przez Izaaka niezależności od Abrahama. Por. Z. Pawłowski, *Próba Abrahama...*, s. 59-60.

otrzymanego daru i całkowita gotowość poddania wszystkiego Bożemu prowadzeniu jest wyrazem wiary Abrahama²⁰.

Motywy i owoce wiary Abrahama

W życiu patriarchy nie można oddzielić obietnic składanych przez Boga od Jego nakazów, wiary od posłuszeństwa, skoncentrowania na wnętrzu od zewnętrznych zachowań, Bożej inicjatywy od odpowiedzi Abrahama. Wiara w jego życiu to ciągły dialog: napotykać próby, doznaje oczyszczenia i pogłębienia. Jej podstawą jest relacja z Bogiem, wynikająca z przymierza, które zawarł²¹. Abraham zna Go osobiście. Wielokrotnie z Nim szczerze rozmawiał, potrafił nawet wyrażać swoje wątpliwości i obawy. Bóg nigdy nie pozostawiał go samemu sobie – zawsze przychodził mu z pomocą.

Podsumowując, można stwierdzić, że wiara w wąskim znaczeniu oznacza odpowiedź na Boskie obietnice i zaufanie, że one się wypełnią. Natomiast wiara w szerokim znaczeniu (w swoim fundamentalnym sensie) jest odpowiedzią daną samemu Bogu – zwłaszcza na Jego zaproszenie do budowania relacji na wzór tej, jaka panowała między Nim a Abrahamem: „Przymierze moje, które zawieram pomiędzy Mną a tobą oraz twoim potomstwem, będzie trwało z pokolenia w pokolenie jako przymierze wieczne, abym był Bogiem twoim, a potem twego potomstwa” (Rdz 17,7).

Słowa kluczowe: wiara, wierność, obietnice, posłuszeństwo, Abraham
Keywords: faith, faithfulness, promises, obedience, Abraham

²⁰ Por. J.M. Ward, *Faith, Faithfulness in the OT*, w: *The Interpreter's Dictionary of the Bible. Supplementary Volume*, red. K. Crim, Nashville 2000, s. 331.

²¹ James McKeown wskazuje, że korzyści płynące z wiary grupują się w dwóch wymiarach: Bożej opiece i przymierzu. Zob. J. McKeown, *Genesis*, Grand Rapids 2008, s. 287-294.